

gott a később épült déli zárófal. A betöltésből előkerült rengeteg 16–17. századi kerámia bizonyítja, hogy a nyitott védőmű lezárása és szeméttel való feltöltése már röviddel az építés után elkezdődhetett.

SIMON ZOLTÁN – K. NÉMETH ANDRÁS

224. Nyírbátor, Udvarház

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kk, Ú

Az 1999-es ásatási szezonban három alapvető kérdést kellett tisztázni az ecsedi Báthoriak nyírbátori udvarházából még álló északi palotarész műemléki helyreállítása előtt: a középkori pincelejáró falainak végét, a palota északi fala előtti emésztő, illetve egy, az udvarházat övező védelmi rendszer meglétét. Két 3×5 m-es és egy $3 \times 3,5$ m-es szelvényt, illetve egy $1,5 \times 16$ és egy $1,5 \times 20$ m-es kutatóárkot nyitottunk e célból. A védelmi rendszert egy palánk képviselte, mely valószínűleg nem a kúriával egy időben került kiépítésre, de árkot még ekörül sem sikerült megfognunk. Az itt nyitott kutatóárkok déli végében (a palota északi falától cca. 10–15 m-re) egy vastag téglalomladék is előkerült (benne még intakt falszövetrészekkel is), mely rengeteg zöldmázos reneszánsz kályhacsempe-töredéket tartalmazott. A kályhacsempéken férfi és nőalakok igen részletesen kidolgozott ruházatban vannak ábrázolva. Az álló palotaszárny ÉNy-i sarkától kb. 10–11 m-re feltételezett emésztő nem került elő. Előkerült viszont itt egy falcsorbázat, vagyis a falból a pinceszinten változó sorkihagyással hét téglaszélességekben téglák ugrottak elő, mely egy később itt hozzákapcsolódó merőleges fal vagy pillér jobb bekötése érdekében készülhetett, de később mégsem építettek hozzá semmit. A pincelejáró falainak végét sikerült megtalálni, sőt, a habarcsba rakott téglafalak mellett közvetlenül egy sárga agyagba rakott téglakő falpáros is előkerült. A két falazat kronológiai viszonya még nem tisztázott. A habarcsos falpáros nyugati tagjának vége derékszögben keletre fordult, s egy szárkőnek kihagyott részben végződött. Ez a falrész egyébként nem volt megfelelően alapozva, s ezért kicsit megcsúszott. A feltárások teljes területéről legalább egy mázsa leletanyag került elő (többnyire kerámia), de ezek java újkori, sőt teljesen modern, s elkülönítésük a kutatás számára használható korábbi anyagtól még folyik.

VIRÁGOS GÁBOR

225. Óföldségek

(Csongrád megye) Kö

Ebben az évben az Óföldségeken a középkori erődített templom erődítésrendszerének műemléki helyreállítása, valamint a templom villamosrendszerének korszerűsítése kapcsán – szakhatósági munka nyomán – végeztem leletmentést.

A munka során vakolatkutatás volt a villanyvezeték nyomvonalán a templomhajó É-i és D-i falán. Majd – a keleti szakasz kivételével – feltártam az erődített templo-

mot övező középkori sáncárkot. Eközben középkori formája szerint helyreállításra került a templomdomb, valamint kibontottunk 27, árokban eltemetett, közösségből kitesztott 16–17. századi ember maradványát.

Jelenleg befejeződött az óföldségi erődített középkori templom régészeti-műemléki kutatásának és helyreállításának első fázisa. Az épület visszakerült az egyház és a helyi közösség használatába. Mint az Alföld egyetlen erődítésrendszerével helyreállított középkori műemléktemploma jelentős szakmai és közművelődési érdeklődést, idegenforgalmat vonz.

DR. BÉRES MÁRIA

226. Ópusztaszer

(Csongrád megye) Á

A munkálatok menete: Szermonostor gazdasági udvarának déli részén, a kaputorony területén dolgoztunk, szeptember 20-tól október 15-ig. A feltárás célja elsősorban az M5 autópálya munkák miatt 2 éve szünetelő feltáráson a szokásos „évi karbantartás” volt. Emellett a kerítőfal külső oldalán befejeztük a 92/7. sz. objektum feltárást, valamint a korai település 28. sz. házának a maradványait is, számos egyéb kisebb, kora Árpád-kori objektum mellett.

A feltárt terület nagysága: kb. 500 m². Előkerült leletek: Árpád-kori kerámia, állatcsont, fémek stb. Várható tudományos eredmények: szermonostor gazdasági épületegyüttesének további tisztázása, a kora Árpád-kori település képeinek kiegészítése.

A leleteket a szegedi Mórá Ferenc Múzeum kiskundorozsmai külső raktárában helyeztük el. A lelőhely feltárása 1970 óta folyamatosnak tekinthető, a feltárás folytatása mindenképpen javasolt, indokolt.

VÁLYI KATALIN

227. Öreglak, Szentkúti-dűlő

(Somogy megye) V, LT, Ró, Kö

Az Öreglakról a régi malomhoz (Ciframalom) vezető út és az attól K-re levő Malom-árok között, É-D irányban kb. 20 nagyméretű halom látszik. Mindegyik halmon nagyon sok elaprózódott mészkőtöredék található. A nagyméretű halmok, a temető szerkezete, a Lengyeltóti határban lévő őskori halmok és földvár (Tatárvár) közelsége miatt a halmok kora vaskoriak lehetnek. A március 21-én végzett terepbejárás során a legészakibb halomtól (1. halom) DNy-ra kevés középkori, a K-i Malom-árok mellett lévő 2. halomtól Ny-ra római kori (közte dörműaljtöredéket is), a Ny-i részen lévő 3. halomról kevés középkori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A területet két részre tagoló Ny-K irányú patak É-i részén kevés kelta cserép mellett sok római kori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. Mivel a dűlő egy részén kukorica van, nem tudtuk megállapítani, hogy a két római lelőhely összefügg-e. A középkori cserepek a malomhoz vezető út Ny-i részén lévő középkori teleppel függhet-

nek össze. Korábban a telepen III. Béla pénzek is előkerültek utépítéskor.

NÉMETH PÉTER

228. Öskü, Kikeri-tói gát (MRT.2. k. 37/7. lelőhely)

(Veszprém megye) Ró, Kö, Ú

A Veszprém Megyei Állami Közútkezelő Közhasznú Társaság kivitelezésében, a Budapest–Szombathely vasútvonal pályájának áthelyezésével és a 8-as főút szélesítését célzó munkálatokhoz kapcsolódva folytattuk a gát dokumentálását.

A gát D-i felén, a nagyobbik (keletebbre lévő) áteresz felett, egy mintegy 8×3 m-es szelvényt nyitottunk, az országút D-i rézsűs oldalában. A szelvény metszeteiben vastag, többrétegű, újkori feltöltés jelentkezett, 20. századi anyaggal (tégla- és tetőcserép-törmelék, töltényhüvelyek, kevés kerámia). Az áteresz felett egy 0,80 m széles É-D-i irányú és egy 0,65 m széles Ny-K-i irányú terméskő falak által alkotott – valószínűleg újkori – épület DNy-i sarokrésze volt megfigyelhető, mintegy 0,50–0,60 m magasságban. A sarokrész körzetében a fal kőanyagával azonos kövek heverték szerteszét. Nyilván az egykori épület – amelynek további része a 8-as út alá nyúlik be É felé – kőanyaga. Ez az épület – nagy valószínűséggel – azonosítható azzal az úttal párhuzamosan, Ny-K-i főtengellyel álló házzal, amely a Laczkó Dezső Múzeum Régészeti Adattárának 67.-1239. számú, a 19–20. század fordulójáról fényképén látható (előtte áll a konfliskocsi).

A falmaradványok felett áthúzódó, K-ről Ny felé lejtő újkori rétegek alapján feltehető, hogy egykor itt lehetett lemenni az útról a D-i oldalra.

A szelvényből szórványként előkerült egy római kori üvegedény füllel ellátott nyaktöredéke.

A nagyobbik áteresz belsejének függőleges oldalfalai ugyanolyan kváderekből épültek, mint a gát É-i oldala. Az átboltozás dongaboltozata kisebb méretű, szabálytalan formájú, lapos terméskövekből készült. Véleményem szerint újkori (18–19. századi) lehet. Úgy a kváderek alkotta alsó, mint a kisebb kövek alkotta felső (dongaboltozatos) rész teljes hosszúságában azonos technikával készült, azon semmiféle toldás, kiegészítés vagy más utólagos beavatkozás nem látszik, kivéve az áteresz É-i külső végének környezetét, amelyet – nyilván az utépítéssel kapcsolatban – a legújabb időkben (1970-es évek?) kicsinosítottak, helyrepofoztak.

Az áteresz D-i boltozatából kifelé 2,50 m-re, a vízfolyás Ny-i szélébe beépített, egymás után következő két kváderon T-alakú középkori kőfaragójeleket figyeltem meg.

1999. november 5-én és 10-én – miután a vizet ideiglenesen elterelték – sor került a kisebb áteresz tüzetesebb vizsgálatára is.

A gát É-i oldalán, az áteresz feletti alulról számított 3. quaderen egy primitíven faragott kis kígyót – kb. 25 cm hosszú – fedeztünk fel. Valószínűleg a vízzel, a víz tisztító, gyógyító hatásával lehet kapcsolatos.

Az áteresz É-i oldalán, a gáttól 0,60 m-re a mederben egy négyszögletes, $0,30 \times 0,20$ cm-es fagerenda, ehhez kapcsolódva a meder Ny-i partoldalában egy 0,18–0,20 m átmérőjű, gömbölyű metszetű facölöp, s ennek É-i oldala mellett egy 7 cm vastag fadeszka – talán az egykori zsilip tartozékai – váltak megfigyelhetővé.

A meder Ny-i szélén, a cölöp és az áteresz boltozatindítása közötti részből habarcsmintát vettem. Ugyanígy habarcsmintát vettem a meder K-i szélének az áteresz boltozatindítása előtti széléből is. Az áteresz jobbára szépen faragott, egymáshoz pontosan illeszkedő kövekből épült. Ezek olyan szorosan simulnak egymáshoz, hogy a habarcsmintavétel itt sehol nem sikerült, illetve az egy helyen (a boltozat belsejében, az É-i végéhez közel) a kövek közül kikapart anyag inkább földnek és kavicsnak látszik, s mintavételre valószínűleg alkalmatlan lesz.

Fotó- és rajzdokumentációt készítettem. November 10-én Oszkó Zsuzsa múzeumi fotós lefényképezte az áteresz belsejét is. Teljes hosszában nem tudtuk végigjárni, mert a nagy esőzés folytán – szivattyúzás mellett is – középtájon kb. térdig érő víz állt benne.

RAINER PÁL

229. Paks, Dunakömlőd, Bottyán-sánc,

Lussonium Castellum

(Tolna megye) B, Ró

Az 1999-es ásatási időszakban a már 1995-ben megtalált, majd 1997-ben és 1998-ban feltárt késő római (4–5. század) kiserőd közvetlen környezetének tisztázását, valamint a via principalis dextra nyugati oldala mentén álló épületeknek a feltárását tűztük ki célul.

Két, egymással KNy-i irányban szomszédos szelvényben dolgoztunk: a 9/12. szelvény déli részének („II. munkaterület”) feltárását már 1997-ben megkezdtuk – ekkor I. századi római rétegekig értünk –, de 1998-ban itt nem tudtuk a munkát folytatni. Az ettől keletre lévő, 9/13. szelvényben is folyt már korábban munka; a déli részen („II. munkaterület”) 1997-ben megkezdtuk a kiserőd északi felének feltárását, 1998-ban ezt befejeztük, valamint elkezdtuk a munkát a szelvény északi felében is („I. munkaterület”), de alig sikerült eljutnunk a 4. századi via principalis szintjéig.

1999-ben a munkát a 9/13. szelvényben kezdtük, különös tekintettel arra, hogy a hegytetőn lévő szántóföld gazdája, Kiss Imre azt kérte, hogy itt mihamarabb fejezzük be a munkát, mert nem tud feljutni a kombájjal. Ezért itt a munkát felgyorsítottuk, de hiába; már az első hét közepén közölte, hogy a héten aratni szeretne, ezért a szelvény keleti sávját kénytelenek voltunk visszahagyni (ehhez képest csak két héttel később, július 31-én aratott), és az aratás után már nem volt többé időnk újra kiásni.

A 9/13. szelvényt két munkaterületre osztottuk: az északi, a kiserődön kívüli, „I. mt.” És a déli, a kiserődön belüli, illetve a kiserőd alapárkába eső „II. mt.”. A feltárás során mindkét munkaterület keleti sávjában megta-